

کریم کریمی مهر

Karim Karimi Mehr

مرشدان پرده خوان ایران - دفتر ۲

Picture-storyteller Masters of Iran - 2
(Morshedān-e Parde-Khān-e Iran)

حمیدرضا اردلان

Hamidreza Ardalan

تهیه مجموعه سی جلدی مرشدان پرده خوان ایران که دستاورد رجوع مستقیم و میدانی به منابع زنده است، تلاشی در راستای حفظ هنرهای آیینی و میراث شفاهی ایران است. انتشارات فرهنگستان هنر بر مبنای رسالتی که در نشر و ترویج و حمایت از آثار هنری بر عهده دارد، به نشر این مجموعه ارزشمند پرداخته است.

پرده خوانی نوعی آئین نمایشی ایرانی است که موضوع آن بر پرده ها نقاشی می شود. اجرای موضوع پرده ها به اندیشه و ذوق نقال و تماشاچی متأثر از وقایع اجتماعی و باورهای مردم باز می گردد. این پرده ها راه می روند و در هر جا که پرده خوانان اراده کنند، آرام می گیرند. پرده و پرده خوان و تماشاچی در این جا همه لازم و ملزوم یکدیگرند.

فضاها در پرده به گونه ای تقسیم بندی شده اند که مکان خیر و شر، بهشت و جهنم و اولیا و اشقیاء در آن مشخص است. اولیا، بهشت و نیکی و حیوانات نیک سرشت (کبوتر) در بالا و سمت راست پرده قرار دارند؛ و سمت چپ و پایین پرده محل پرورش اندیشه های زشت، جهنم و اشقیاء و حیوانات سبع و زشت (مار غاشیه) است. قهرمانان این پرده ها ائمه و یاران آنها همچون حضرت عباس (در صف اولیا) هستند و در تضاد با آنها دشمنان که غاصبان حکومت اند (در صف اشقیاء) قرار دارند. دسته اول مظهر نیکی ها و زیبایی ها در بهشت برین، و صف مقابل نماینده پلشتی ها در جهنم اند.

تصاویر پرده فاقد دورنمایی (پرسپکتیو) است. «اندازه واقعی آدم ها، صورت ها و موجودات پرده را مفاهیم و کاربردها مشخص می کنند نه نگاه واقع گرا». رنگ ها در پرده مفاهیم خاصی را بازگو می کنند؛ مثلاً رنگ سبز از آن اولیا و رنگ سرخ از آن اشقیاء است. شمایل های پرده معمولاً دارای ۷۲ مجلس و ۳۶۶ صورت است. اما هر پرده بر حسب ضرورت، صورت و مجالس خود را دارد که گاه از این تعداد کم تر می شود. شمایل ها جان دارند و از زمان ها و مکان های دوردست و ناشناخته به حرکت در آمده، زیر تأثیر کلام مرشد در ذهن تماشاچیانی که خود در صف این تصاویرند جان می گیرند.

مرشدان پرده خوان معمولاً لباس درویشی بر تن می کنند، نوعی سربند بر سر (تاج، عمامه و ...)، تبرزین بر دوش و عصایی در دست دارند. آن ها هنگام اجرای پرده خوانی از اذکار، وقایع اصلی و فرعی، دعا و مناجات، مثنوی، غزل، قصیده و گریز... برای بیان مطالب خود کمک می گیرند. حرکات برخی از آنان تند، متنوع و پر جنب و جوش است و برخی حرکاتی کند، آرام و یک نواخت دارند. در پرده اندیشه ای همسان میان مرشد و مخاطب جریان می یابد. پرده خوان در جلوی پرده حرکت می کند و با اشاره دست (برای اولیا) و عصا (برای اشقیاء) داستان مربوط به شمایل ها را بازگو می کند.

پرده خوان داستان ها را با لحن محاوره ای که در آن نوعی نظم به گوش می رسد، یا محاوره ای و آواز با هم اجرا می کند. هر کجا لازم باشد آواز خود را با یکی از دستگاه های موسیقی ایرانی وفق می دهد و در جای دیگر از آن خارج می شود. مرشد پرده خوان هنگام خواندن، بیشتر از دهان و دماغ که شیوه ای خاص برای خواندن آوازهای عامیانه است، بهره می جوید و تقطیع اشعار علاوه بر سنت های نهاده شده گاه با سلیقه خواننده و بر حسب اوزان شعری صورت می پذیرد.

امید که چاپ و نشر این مجموعه مورد استفاده پژوهشگران و دوستداران هنر قرار گیرد.